

ԵԿԵՂԵՑԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐ

Տարիներու թուականները եւ ժամանակի հատուածները որոշող, բացատրող եւ արձանագրող գիրքը կը կոչուի տոմար, տարեցոյց կամ օրացոյց:

Ազգեր Հին ժամանակէն օգտագործած են լուսնային, արեգակնային եւ կամ լուսնա-արեգակնային օրացոյցներ, որոնք հիմնուած էին արեւի եւ լուսնի շարժումներուն կամ երեւումներուն վրայ:

Ներկայ Հաշուարկումներով լուսնային ամիսը մօտաւորապէս 29 1/2 օր է. իսկ արեգակնային տարին՝ 365 օր 5 ժամ 48 վայրկեան եւ 46 երկվայրկեան:

Հայեր մօտաւորապէս մինչեւ 500 թուականը, Քրիստոսէ առաջ, գործածած են լուսնային օրացոյց, իսկ այդ թուականէն ետք գործածած են արեգակնային օրացոյց:

Եգիպտական տոմարը արեգակնային էր եւ տարին կը հաշուէր 365 օր: Հռովմէական տոմարը լուսնային էր սկիզբը եւ տարին ունէր 364 օր: Յուլիոս կայսրի (100-46 Ն.Ք.) հրամանով տարին ունեցաւ 365 օր եւ 6 ժամ եւ կոչուեցաւ Յուլեան տոմար: Այս տոմարի տարեշրջանը քիչ մը երկար է արեգակնային տարեշրջանէն:

Հրէական Տոմարը լուսնային է եւ տարին ունի 364 օր եւ քանի որ արեգակնային տարին (365 օրէն) նուազ է 11 օրով, քանի մը տարին անգամ մը լուսնային ամիս մը կ'աւելցնեն հաւասարեցնելու համար արեգակնային տարին եւ կը կոչեն գայն նահանջ տարի:

Պարսկական տոմարը նախապէս լուսնային էր եւ ունէր 365 օր, իսկ 651 (Յ.Ք.) թուականէն ետք սկսան գործածել արաբական տոմարը որ նոյնպէս լուսնային է:

Յունական տոմարը լուսնա-արեգակնային էր եւ տարին ունէր 360 օրեր: Մեթոն յոյն գիտնականը (432 Ն.Ք.) գտաւ իննեւաւասներեակը, այսինքն 19 տարիներու շրջան մը, որ կը պարունակէր 235 լուսնային ամիսներ, եւ որ կը հաւասարեցնէր լուսնային եւ

արեգակնային տարիները՝ իւրաքանչիւր 19 տարին անգամ մը, մէկ ու կէս ժամուայ տարբերութեամբ: Այս շրջանը կոչուեցաւ Ոսկեգիր եւ ընդունեցաւ նաեւ Հռովմէացոյց, Հրէաներուն եւ Քրիստոնեաներուն կողմէ:

Կ'ըսուի թէ երբ Հայկ նահապետ կը տիրէ Հայաստան աշխարհին, տարուան ամիսները կը կոչէ իր գաւակներուն անուններով՝ Նաւասարդ, Հոռի, Սահմի, Տրէ, Քաղոց, Արաց, Մեհեկան, Արեք, Ահեկան, Մարբրի, Մարգաց, Հրոտից: Նաւասարդ կը նշանակէ Նոր Տարի: Ամսուան 30 օրերը չունէին թուանշաններ, այլ կը ճանչցուէին 30 տարբեր անուններով, որոնք կը կրկնուէին ամէն ամիս, (օրինակ, Արեգ, Հրանդ, Արամ, Մարգար, ելլ.):

Կարգ մը Հաշուարկումներու հիման վրայ 2492 թուականը (Ն.Ք.) ընդունուած է Հայկական Տոմարի սկիզբի տարին: 2492 թիւին վրայ եթէ աւելցնենք ներկայ 2001 տարեթիւը կ'ունենանք 4493, որ է բուն Հայոց թուականը ներկայիս:

Ստեղծուած տոմարները ունէին իրենց թերութիւնները կամ հաշւական սխալները: Ժամերու եւ վայրկեաններու տարբերութիւնները տարիներու ընթացքին գումարուելով, սխալը կը հասնէր օրերու, ամիսներու եւ տարիներու: Հետեւաբար տոմարները կրած են փոփոխութիւններ եւ սրբագրուած են բազմիցս:

Հայոց մէջ օրուան 24 հաւասար ժամերու բաժանումը օգտագործուած է չորրորդ դարուն: Շաբաթուան առաջին օրը կը կոչուէր Միաշաբաթ (Կիրակի), երկրորդ օրը Երկուշաբթի, եւայլն: Նոյնպէս չորրորդ դարէն սկսեալ Միաշաբաթը կամ Կիրակին նուիրուած է ի յիշատակ Քրիստոսի յարութեան:

Հայկական տարին ունէր 12 ամիսներ, իւրաքանչիւրը 30 օր, եւ լրացուցիչ ամիս մը որ ունէր 5 օր որ կը կոչուէր Աւելեաց, ընդամենը 365 օր (12x30+5=365): Սակայն այդ տարին կարճ էր արեգակի տարին 6 ժամով:

Յայտնի եղաւ որ 1460 տարուան մէջ այդ 6 ժամերու տարբերութիւնները գումարուելով կը ստացուէր մէկ տարուան տարբերութիւն մը: Ուրեմն, Հայոց տարին, բաղդատած Յունաց եւ Հռովմէացեաց կամ Նոր տոմարին հետ, ցոյց կու տար տարի մը աւելի: Այս տարբերութիւնը ուղղելու համար Մովսէս կաթողիկոս 551 թուականին ընդունեց նահանջ տարիի դրութիւնը աւելցնելով մէկ օր, իւրաքանչիւր չորս տարին անգամ մը, Աւելեաց ամիսին վրայ:

352-ին տոմարագէտ Անդրէաս Բիւզանդացին կազմած էր 200-ամեայ եկեղեցական տօներու աղիւսակ (ցուցակ) մը որ կը գործածուէր նաեւ մեր եկեղեցիին կողմէ: Այդ աղիւսակի շրջանի աւարտին, այսինքն 552 (352+200) թուին, Հայոց համար կը սկսի նոր դարաշրջան մը որ կը կոչուի Հայոց Մեծ Թուական:

Հայոց մեծ Թուականէն 532 տարուայ շրջան մը անցնելէ ետք, 1084(552+532) թուականին, նահանջ տարիի դրութիւնը գործադրուեցաւ Յովհաննէս Սարկաւազ Իմաստասէրի պատրաստած 532 տարուան նոր օրացոյցով, որ տեւեց մինչեւ 1616 թուականը, եւ նոր տարուան թուականը Փետրուար 29-էն տեղափոխուեցաւ Օգոստոս 11-ին, ինչպէս որ էր 428 թուականին: Այս ձեւով Հայերը ունեցան իրենց անշարժ տոմարը: 1084 թուականը կը ճանչցուի որպէս Հայոց Փոքր Թուական, որովհետեւ տոմարի մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուեցան եւ տարիները հայտնելու նոր դրութիւն մը հաստատուեցաւ:

326 թուականին, Նիկիոյ Սուրբ Ժողովի որոշման համաձայն, զատիկը պէտք էր տօնուէր գարնան գիշերահաւասարին (equinox) յաջորդող լիալուսնէն ետք առաջին կիրակին: Այդ մտքով 1412 թուին Հռովմի մէջ սրբագրեցին Յուլեան տոմարը: 1682 թուին Գրիգոր 13րդ Պապի որոշումով գործադրուեցաւ այդ սրբագրուած տոմարը որ կոչուեցաւ Գրիգորեան տոմար: 326 թուականէն մինչեւ 1682

թուականը Յուլեան տոմարը ունէր 10 օրուան սխալմունք մը որ Գրիգորեան Տոմարը սրբագրեց:

1759-ին Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսը կազմած է Հայ եկեղեցոյ օրացոյցը եւ Յունուար 6-ը նկատած է տարուան սկիզբը:

1920 թուին Հայաստանի մէջ ընդունուեցաւ Գրիգորեան տոմարը: Իսկ 1923-ին Հայ եկեղեցին եւս պաշտօնապէս ընդունեց Գրիգորեան տոմարը:

Ահաւասիկ կը տեսնենք թէ րաւականին բարդ է տոմարի պատրաստութիւնը: Սակայն Հայ եկեղեցին ունեցած է հմուտ անձեր ինչպէս Անանիա Շիրակացի (7րդ դար), Յովհաննէս Վանական (8րդ դար), Յովհաննէս Սարկաւազ Իմաստասէր (11րդ դար), Յակոբ Դրիմեցի (+1426), Ազարիա Զուղայեցի (17րդ դար), Վարդան Կարբեցի (18րդ դար), Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոս (18րդ դար), եւ այլն, որոնց շնորհիւ Հայոց ունեցած են իրենց յատուկ տոմարը:

Մեր եկեղեցին ներկայիս կը գործածէ թէ՛ արեգակային եւ թէ՛ լուսնային տոմարական ձեւերը՝ կազմելու եւ որոշելու եկեղեցական տօները:

Յուլեան տոմարը կը ճանչցուի որպէս Հին տոմար, իսկ Գրիգորեան տոմարը՝ Նոր տոմար: Հինի եւ Նորի մէջ կայ օրերու տարբերութիւն: Այդ տարբերութիւնը 1700 թուականին 10 օր էր: Ներկայիս եւ մինչեւ 2100 թուականը այդ տարբերութիւնը 13 օր է: Իսկ 2100-2200 թուականներուն այդ տարբերութիւնը պիտի ըլլայ 14 օր: Հին տոմարով Յունուար 6-ը կ'ընէ Յունուար 19 (6+13), Նոր տոմարով: Տակաւին եկեղեցիներ կան, ինչպէս Երուսաղէմի մէջ, որոնք կը գործածեն Յուլեան (Հին) տոմարը:

Գրիգորեան տոմարը եւս ունի որոշ անճշտութիւններ: Երբ Հինի եւ Նորի միջեւ օրերու տարբերութիւնը կը հասնի մեծ տարրոգոյթեան, տոմարագէտներ պիտի սրբագրեն զայն եւս:

Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան